

מורנו הגר"י בויאר שליט"א

הערות במצות בדיקת חמץ

א. חובת ביעור בפרודין

כתב מרן זללה"ה בחזו"א הלכות פסח [ובחזו"א או"ח הוא סי' קט"ז ס"ק י"ח], וז"ל, נראה דלענין חיוב מחיצה שתקנו חכמים כדאמר לעיל ו' א', אין חילוק בין פירודין לגלוסקא יפה, והלכך חייבין לבדוק את הספרים משום חשש פירודין אף שאין בהו כזית, עכ"ל, נראה מדברים אלו דס"ל למרן ז"ל דחיוב בדיקה בפירודין אינו מעיקר חיוב בדיקה דמתני' אלא דינו כחמצו של עכו"ם דאמרי' ו' א' דעושה לו מחיצה, והנה אין הכונה דגם לפירודין גרידא ליסגי מחיצה, אלא ודאי דצריך להוציאם מרשותו, ומ"מ חד דינא להו, דהוי הרחקה דילמא אתי למיכל אלא דבחמצו של עכו"ם כיון דאין החמץ שלו סגי בהיכרא דמחיצה, ובפירודין וכן בחמץ של הפקר לא סגי בהיכרא דמחיצה ובעי' שיוציאם מרשותו, ויעויין בחזו"א הערות במסכת פסחים [או"ח סי' קכ"ד].

ב. הוצאת החמץ מרשותו אחד זמן איסורו

אבל בחיוב בדיקה דמתני' הי' מקום להסתפק, דהנה כתבו תו' דאע"ג דמפקיר החמץ ואינו עובר עליו מ"מ צריך

להוציאו מרשותו דילמא אתי למיכל, ולפי"ז הי' מקום לומר דה"ה לאח"ז איסורו אם הפקירו מקודם אינו צריך לשרפו אלא סגי שמוציאו מרשותו דכיון דליכא עלי' מצות תשביתו א"כ מצד דין ביעור דרבנן דילמא אתי למיכל סגי דמוציאו מרשותו, והא דתנן במתני' שורפין בתחילת שש היינו דסתמא אינו מבטל לחמץ הידוע אלא לחמץ שאינו ידוע, דהא ל"מ לי' מידי הבטול דהא צריך להוציאו מרשותו [ועוד] לר"י הא אסור החמץ לעולם] וכיון שכן אינו מבטל לחמץ הידוע, ומשום כך צריך לשרוף בתחילת ו' דהא הוא חמץ דידי', אבל אם הפקיר גם החמץ הידוע דהשתא ליכא עלי' מצות תשביתו, וגם מצות נקברין ככל אסו"ה ליכא עלי' אפי' לר"י דהחמץ אסור לעולם משום דכיון דהפקירו ליכא עלי' מצות נקברין [וכמו שכתב כן בחזו"א או"ח סי' קכ"ד אלא די"ל דאסור להשליך לרה"ר משום דשולח לתקלה, אבל מצות נקברין ליכא, ועוד דמשום מצות נקברין יכל להוציא לרה"ר ושם יעשה קבורה אבל משום מצות ביעור דאח"ז איסורו צריך דוקא פירור וזורה לרוח או שריפה לר"י] אבל ביעור חמץ דילמא אתי למיכל איכא עלי', וע"ז יש לדון אי סגי לאח"ז איסורו בהוצאה כמו קודם

התם בירושלמי דס"ד דפלוגתת ר"י ור"ל אי חמץ שהפקירו קודם פסח אסור לאחזה"פ תלי' בפלוגתת ר"מ ור"י אי הפקר נפיק מיד מרשות מפקיר או דהוי ברשותו עד דאתי לרשות זוכה, א"כ יש כאן הפקר ממש ומ"מ אסרי' משום דדעתו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח, ולזה יש לומר או כמו שכ' הרמב"ן דלכך עדיין שם בעלים הראשונים עליו, ואע"ג דהוי הפקר גמור, וצריך אחר הפסח זכי' חדשה, רק כיון דעדיין דעתו עליו אמרי' דשם בעלים הראשונים עליו, או די"ל דהא כ' הרמב"ן בטעמא דבטול מהני, משום דבאמת ל"ה החמץ שלו משום דהוי אסור"ה, אלא שהתורה עשאתו כאילו הוא ברשותו לעבור עליו מפני שדעתו עליו והוא רוצה בקיומו, א"כ חזי' דמחייבי' לי' משום דדעתו עליו, ואע"ג דבהפקר גמור ודאי ל"מ דעתו עליו לחיובי, מ"מ מדרבנן אחמרו היכא דדעתו עליו, משום דחזי' דהכא חייבה אותו התורה משום דדעתו עליו, ויעויין בבית מאיר סי' תמ"ז ס"ב, ולפי"ז חמצו של ישראל אחר אין לחייבו בכיעור ואפי' אם הישראל האחר הפקירו, מ"מ רק כלפי הבעלים אמרי' דעדיין שם בעלים הראשונים עליו מכיון שדעתו עליו, משא"כ כלפי אחר, וא"כ אין לחייבו אלא משום דלא גרע מחמצו של עכו"ם דאיכא חשש דילמא אתי למיכל, אלא דע"ז יש לדון דכיון דל"ה כדידי' החמץ ואין כאן חובת ביעור אלא רק חשש דילמא אתי למיכל גם אח"ז איסורו סגי בהוצאה מרשותו ואי"צ דוקא שריפה או מפרר וזורה לרוח.

זמן איסורו, או דילמא לאח"ז איסורו תקנו חכמים ביעור חמץ ולר"י דוקא בשריפה ולחכמים מפרר וזורה לרוח.

ג. לשיטת הר"ן וזדאי אין די בהוצאה מרשותו

והנה לר"ן דטעם הבדיקה שמא לא בטל בלב שלם א"כ ודאי דאפילו בטל והגיע זמן איסורו דצריך דוקא ביעור ולא סגי הוצאה מרשותו, דהא חיישי' שלא בטל, ולכאורה נראה דלדעת הר"ן אפי' אם הפקיר חמצו בפני ג' דג"כ דינו דבעי' ביעור ולא סגי בהוצאה מרשותו, אע"ג דכאן ל"ש שמא לא בטל בלב שלם דהא הפקיר והוי אינו שלו, מ"מ אמרי' דהשתא לא פלוג רבנן, וכמו דאחר בטול דלא חשיב שלו לגבי כ"י ומצות תשביתו ומ"מ חייבו רבנן ביעור ה"נ חמץ שהפקירו חייבו חכמים ביעור אח"ז איסורו ולא סגי בהוצאה מרשותו, וקצת יש להוסיף דהנה לגבי חמץ שעבר עליו הפסח דאסרו אפי' חמץ שהפקירו ישראל כ' הרמב"ן בדף ל"א דגדר התקנה משום דאמרי' דכל זמן שלא זכה בו אדם ברשות בעלים הראשונים הוא עומד, וה"נ לגבי חיוב ביעור חמץ אמרי' דעדיין ברשותו קאי וחייב לקיים בו מצות ביעור, ויש עוד להוסיף דבתשובות הרשב"א ח"א תשובה ע' כ' בביאור דברי הירושלמי דהפקיר חמצו ב"ג אסור לאחר הפסח משום הערמה, דהיינו דדעתו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח, ושם מוכח דאיירי בהפקר ממש דהא אמרי'

ד. שוכר האם חייב לבעד חמץ של משכיר

וכ"כ הר"ן בדף ד' ב' לגבי איבעית הגמ' במשכיר בית לחברו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק אי הוי מקח טעות משום שצריך השוכר לבדוק וכ' הר"ן דאפי' איירי בהשכיר לו בי"ד דכבר נתחייב המשכיר מ"מ אם אינו בעיר ודאי דחייב השוכר לבדוק דהא אמרי' חמצו של נכרי עושה לו מחיצה, וא"כ חייב לבדוק משום דלא גרע מחמצו של עכו"ם, רק י"ל דאין הכונה דליסגי במחיצה וכמו שכ' לעיל, [אך איכא לומר דנקט הר"ן ה"ט לרווחא דמילתא אפי' אי לא ביטל המשכיר. ועוד דשם יש כבר א' שחייב בביעור לכך י"ל דחייב השוכר ל"ה ביעור אלא רק דילמא אתי למיכל כחמצו של עכו"ם], רק עכ"פ פשטות הדברים משמע דגם משום האי חששא דדילמא אתי למיכל צריך בדיקה וחיפוש, אע"ג דהי' אפשר לומר דרק בדין בדיקה משום ביעור בעי' בדיקה וחיפוש משום ד"לא ימצא" משמע ע"י חיפוש, כדילפי' בגמ' ז' ב' מג"ש, אבל בדין דדילמא אתי למיכל אי"צ בדיקה וחיפוש, אך מדברי הר"ן אלו משמע דהשוכר צריך בדיקה, ואע"ג דהחמץ לא חשיב דידי', וכל חיובו רק משום דהוי כחמצו של עכו"ם, ועיין בב"ח סי' ת"מ בסוף הסימן דכ' שם וז"ל נראה דבחמצו של עו"ג ובשל הקדש לא הצריכו חכמים בדיקה וכו' ויעוין עוד שם, ויעוין בטור סי' תמ"ג דכ' גבי ישראל שהי' בידו פקדון של ישראל חברו ולא הי' חייב

באחריותו והגיע זמן איסורו דצריך לבערו, ויעוין בב"ח שכ' שם וז"ל ונראה בעיני דהא דכ' רבינו דצריך לבערו לא משום שיהא שום אסור על הנפקד אם לא ביערו דהא ודאי ליתא אלא כדי להציל למפקיר שלא יעבור עליו וכו', ולכאורה צ"ע דהא חייב לבערו משום דילמא אתי למיכל, דלא גרע מחמצו של עכו"ם, וכמו שכ' כאן הר"ן דהשוכר חייב לבדוק כמו חמצו של עכו"ם, ותוס' שם דפליגי על הר"ן וכתבו דלא איירי בהשכיר בי"ד לא בהא פליגי דס"ל דאין חיוב בדיקה על השוכר דילמא אתי למיכל, משום דהמשכיר חייב בביעור, אלא דס"ל דעל חיוב בדיקה כחמצו של עכו"ם לא אמרי' ניחא לי' לאיניש ליעבד מצוה בממוני', כיון דאין זה מצות ביעור חמץ אלא רק סילוק תקלה דילמא אתי למיכל, וכמו שכ' להלן להסתפק אי מברכין על בדיקה זו, [ועוד קשה דהא כתבו התו' ד' א' ד"ה על המשכיר לבדוק דעד כאן לא איבעי לן בגמ' אלא במשכיר בי"ד, אבל משכיר בי"ג פשיטא דעל השוכר לבדוק ואפי' דהמשכיר בפנינו, דהא בכה"ג איבעי' לן בי"ד על מי לבדוק ואע"ג דהוי חמירא דידי' דמשכיר דהא כ' התו' דהמשכיר צריך לבטלו בי"ד, דלא אמרי' שנעשה הפקר בשעה שעזב את הבית, ומשמע דהוי חיובא דשוכר מצ"ע, ולא משום הצלת המשכיר, וא"כ ה"נ יתחייב הנפקד. אלא דברא"ש שם משמע וכ"ה בטור ובשו"ע דנעשה החמץ הפקר בשעה שעזב את הבית וזכה בו השוכר, והוא בעליו לבטלו, ולכן י"ל דאם

הטור דבעי' ביעור ככל ביעור חמץ, אלא דאכתי יש לדחות דמדין ביעור דידי' סגי בהוצאה מרשותו אך אי נימא דהמפקיד חייב בביעור אי משום דלא בטל אי משום דביטול ברשות אחרת ל"מ ומדרבנן עדיין צריך ביעור, דמדרבנן תקנו דאפי' ביטל עדיין חשוב כדידי', וא"כ חייב בביעור, וא"כ משום לתא דידי' שלא יעבור צריך הנפקד לעשות ביעור, ואע"ג דיש לומר דהמפקיד לא קיים מצות ביעור משום דהמצוה הוי שהוא יעשה ביעור כעין תשביתו דאורייתא, וכמו שכ' בהגהות רעק"א בסי' תמ"ו דע"י עכו"ם לא מקיים מצות תשביתו, ואפי' למה שכ' שם במג"א דכן מקיים המצוה ע"י עכו"ם, מ"מ י"ל דלכן מקיים המצוה כיון שהוא מצוה, ומחמת' נעשית ההשבתה, אבל כאן דעושה הנפקד מאליו בלא ציווי המפקיד לא קיים המצוה, והוי כנשרף החמץ מאליו [וואולי כיון שעושה בשביל קיון מצותו חשיב דיש לו מצוה. ויעויין שעה"צ סי' תל"ו ס"ק כ"ט], מ"מ אע"ג דהמצוה דהוא יעשה בביעור, מ"מ כל רגע ורגע חייב שיהי' החמץ מושבת ע"י מעשה דידי', או שגם זה החיוב ישנו שיהי' החמץ מושבת, וא"כ אם יוציאנו לרה"ר, אכתי יעבור המפקיד כל רגע ורגע על שאינו משבית לחמץ דהא כבר נתחייב בהשבתתו, משא"כ אם יבערנו אע"ג דלא קיים המצוה, מ"מ לא יעבור בכל רגע ורגע דהא ליכא לחמץ, אבל מדברי הר"ן שכ' לעיל בענין שוכר ומשכיר משמע להדי' דגם בחמץ של ישראל אחר יש עליו דין

שכר ביי"ג על השוכר לבדוק משום דבתחילת י"ד ל"ה החמץ של המשכיר, אך צ"ע דהא כ' האחרונים דעד כאן לא איבעי לן אלא משכיר ביי"ד דעדיין הבית שלו אבל מוכר אפי' ביי"ד אחר זמן החיוב, חייב הקונה לבדוק, ואפי' לא ירצה לזכות בחמץ של המוכר, וא"כ הכא אמאי לא ניחוש דמסתמא ביטל המפקיד ויתחייב הנפקד, [אלא י"ל דכיון דמדרבנן עדיין חייב המפקיד, דמדרבנן תקנו דהפקר ל"מ וחייב ביעור אפי' ברשות אחרת, לכך פטור הנפקד ואפי' מדין חמצו של עכו"ם כיון דיש כאן ביעור חמץ על המפקיד, ונימא דבאמת בזה פליגי תו' על הר"ן ולא כמו שכ' לעיל, משא"כ שם דמפקיר החמץ בשעה שעוזב הבית דזהו הפקר גמור והפקר כהאי פטור ברשות אחרת, וכמו שיתבאר להלן, ורק בעי' לחייבו משום דאצלו חל החיוב דאצלו הי' הבית בתחילת י"ד, לזה אמרי' דהיכא דמכר פקע חיובו, וחייב הקונה].

ה. חמץ של אחר שברשותו אם חייב בביעור

והנה פשטות דברי הטור שם דגם חמץ של ישראל שנמצא ברשות ישראל חייב בעל הרשות בביעור ולא סגי לי' בהוצאה מרשות דגם אי נימא דמסתמא ביטל והוי הפקר, מ"מ הא כתבנו לעיל דרק בהפקר דידי' אמרי' דעדיין שם בעלים הראשונים עליו, אבל בהפקר של אחרים ל"א כן, וא"כ הוי סגי בהוצאה מרשותו, וסתימת דברי

דהוי כעין סילוק תקלה דלא יכשל באכילה, א"כ ל"ה אמרי' ע"ז ניחא לי' לאיניש ליעבד מצוה בממוני', ומשמע דהוי מצוה גמורה ומברכי' עלי', וכמו"כ הי' מקום להסתפק אם בהאי בדיקה יש דין לאור הנר דאולי רק בדין בדיקה משום בל יראה ובל ימצא, דמציאה הוי ע"י חיפוש בנר, אבל בדין בדיקה דילמא אתי למיכל כחמצו של עכו"ם אי"צ בדיקה לאור הנר, ומחמץ שעבר עליו הפסח שכתבו שבודק לאור הנר אין ראי' דשם הא קנסו לי' כמו פסח עצמו ותקנו לי' בדיקה וביעור, אבל הכא דסגי לי' בהוצאה מרשותו אולי אי"צ לאור הנר, אך סתימת הדברים דגם כאן צריך בדיקה לאור הנר. [ומ"מ למעשה גם פה אולי צריך ביעור משום דין המשכיר כדי שלא יעבור בכל רגע ורגע, ועיי"ש בר"ן דמוקי לה דהמשכיר אומר דאינו רוצה לבדוק ואולי כה"ג לא חייב להצילו מאיסור ויכל לזרוק לרה"ר גם אחר איסורו ושיבערנו המשכיר].

ו. גדר חיוב ביעור על חמץ של אחר

ובגדר הדבר דחייב בביעור גם על חמץ של ישראל אחר הי' קצת מקום להסתפק, אם הגדר דתקנו דחמץ של ישראל צריך ביעור ומאן דברשותי' אותו חייבו לקיים ביעור החפץ, וחמץ של הפקר דחייב לבערו משום דעדיין שם בעלים הראשונים עליו והוי חמץ של ישראל אבל חמץ של גוי אפי' דהפקירו אי"צ ביעור כי רק חמץ של ישראל צריך ביעור, וכן לגבי חמץ שעבר

בעלים לגבי ביעור, דרק שם דהשכיר בי"ד דהמשכיר הוא הבעלים לגבי ביעור כ' הר"ן דאפי' אם המשכיר לא בודק חייב השוכר דלא גרע מחמצו של עכו"ם, אבל קודם י"ד חייב השוכר לבדוק משום דהוי חמירא דידי' לגבי ביעור ואפי' דהוי חמצו של ישראל האחר, וכ"ה בחי' הר"ן הנדמ"ח דכ' להדי' דהחמץ הוא של המשכיר ומדאורייתא לא עובר משום דל"ה בביתו, דשי' הר"ן כרמב"ן דאינו עובר אלא אם החמץ בביתו, וא"כ להדי' דתקון חכמים דחייב ביעור הוי גם על חמץ של ישראל אחר, ולא רק מדין חמצו של עכו"ם, ובאמת דכ"ה בגמ' דאיבעי' לן המשכיר בית לחברו בי"ד על מי לבדוק על המשכיר דחמירא דידי' הוא או דילמא על השוכר דאסורא ברשותי' קאי, ופשטות דזהו חיוב א' של בדיקה ולא שיש כאן שני חיובים דחיוב של שוכר הוא משום דהוי כחמצו של עכו"ם, אלא דגם חיוב של שוכר הוא משום דהוי בעלים לביעור חמץ, אלא הספק דבר שיש לו שני בעלים א' בעלים ממוני דזה בעלות אלימה אלא דאינו ברשותו, וא' בעלים משום דהוי ברשותו, והשאלה איזה בעלות עדיפה, ואפי' שיבטל המשכיר מ"מ מיקרי חמירא דידי' כיון דהי' שלו בתחילת י"ד, ולא נסתפקו בחיובו, אלא כיון שיש בעלים אחר נסתפקו שמא איהו חשיב בעלים טפי, אבל מ"מ חזי' מדברי הר"ן דהיכא דהשכיר בי"ד דאז חשיב הבעלים המשכיר אז השוכר חיובו רק משום חמצו של עכו"ם, מ"מ גם משום חיוב זה צריך בדיקה, ועוד נראה דגם מברכי' על חיוב זה דאל"כ אלא

הממון, ואחר שנאסר לא חשובה החזקתו, או דילמא סו"ס כיון דאין עכשיו בעלים שיכול לתבוע את החפץ והחפץ נמצא ברשותו חייב בביעורו כמו שחייב על חמץ של הפקר, או דילמא להאי ס"ד אמרי' דלכך חייב לבער הפקר משום שדעתו עליו, משא"כ הכא שיש בעלים אחר שדעתו עליו, אז הוא מסלק דעתו ממנו. ולפי"ז גם אם הי' ברשותו חמץ שגוי הפקירו צריך לעשות לו ביעור אח"ז איסורו ולא סגי שיוציאנו מרשותו אבל לגבי חמץ שעבר עליו הפסח אסרו חמץ של ישראל ואפי' אם הפקירו כיון שדעתו עליו עדיין שם בעלים הראשונים עליו ומיקרי חמץ של ישראל, אבל חמץ של גוי שהפקירו לא מיקרי חמץ של ישראל, אבל לגבי חובת ביעור חייב עלי' כמו חמץ דידי' משום דהוי ברשותו, ולא תלי' בממונות, וצריך ביעור אח"ז איסורו, ולא סגי בהוצאה מרשותו. אבל לגבי איסור דלאחה"פ תלי' בממונות, ולכן חמץ של גוי שהפקירו שרי לאחה"פ אפי' נמצא ברשות ישראל והי' חייב עליו ביעור.

ז. חיוב הביעור לפי הטעם שחובת הבדיקה היא שמא יבוא לאכלו

וכ"ז דברנו בשי' הר"ן דס"ל דטעם הבדיקה שמא לא בטל בלב שלם א"כ ודאי שצריך ביעור אח"ז איסורו אפי' בטל, וממילא איכא למימר דלא פלוג ואפי' בהפקר גמור תקנו דין ביעור, וכן לטעם שני

עליו הפסח לפי גירסת הרמב"ן בדף ל"א איתא שם דחמץ של גוי שהפקירו ונמצא ברשות ישראל לא נאסר לאחר הפסח, דרך חמץ של ישראל אסרו והאי לאו חמץ של ישראל ואע"ג דישאל שהפקיר חמצו אסור לאחר הפסח היינו משום דעדיין שם בעלים הראשונים עליו והוא חמצו של ישראל אבל האי לאו חמצו של ישראל וה"נ אינו חמצו של ישראל לגבי דין ביעור, ואע"ג שצריך לבערו וכמו שכ' בהשגות הראב"ד על הרי"ף היינו דלא גרע מחמצו של עכו"ם ומשום דילמא אתי למיכל אבל דין ביעור ליכא, כיון דל"ה חמצו של ישראל, ואיכא למימר דהפקר באמת חשוב כדידי' דכיון דהוי ברשותי' ובידו להשתמש חשוב כדידי', היינו מדרבנן, וכמו שכ' הרמב"ן בתחילת דבריו לומר דלא נתמעט מב"י וב"י אלא אפי' נכרי שכבשתו, אבל הפקר כיון דאין בו בעלים והוא ברשותו חשיב כדידי', ובאמת להאי ס"ד דרמב"ן דגם חמץ של הפקר חשיב כדידי' ועובר עליו בב"י מדאורייתא הי' מקום להסתפק איך חמץ של ישראל אחר דאם נתמעט הקדש ועכו"ם משום דיש בעלים לזה החמץ, שלהם החמץ מותר, אבל ישראל שפקעה בעלותו הוי כהפקר וחייב לבערו, או דילמא דכיון דאם דייני' משום האסו"ה הא פקעה בעלותו של כ"א ול"ש בעלים, כדאמרי' ב' דברים אינן ברשותו של אדם, אלא משום דדייני' מי הי' הבעלים לפני שנאסר, ולפני שנאסר הי' ישראל אחר בעלים ולא המחזיק, דהא הי' בעלים שיכול לתבוע את

ביעור דוקא אח"ז איסורו דהא חמירא דידי' הוא, ה"נ לטעם דילמא אתי למיכל צריך ביעור אח"ז איסורו אפי' בטל, דגם להאי טעמא תקנו ביעור חמץ דכיון דראו חכמים דאיכא חששא דילמא אתי למיכל לא תקנו תקנה מיוחדת של ביעור, אלא אמרו דביטול ל"מ, וה"ה דהפקר ל"מ, אלא צריך לעשות ביעור דאורייתא בשביל מצות תשבייתו, וממילא יסולק נמי חששא דדילמא אתי למיכל, ורק הסתפקנו אם איכא עוד דין דדילמא אתי למיכל שאין עליו דין ביעור, וכמו דאיכא חמצו של עכו"ם ה"נ חמצו של ישראל אחר אין עליו דין ביעור אלא רק דילמא אתי למיכל וכמו שכ' הר"ן דהוי כחמצו של עכו"ם ולא רק לדוגמא בעלמא נקטי' אלא דכן דינא דרק משום תקלה מסלק ל' מרשותו ולא דחייב ביעור, אלא רק משום שלא ישל המשכיר בחיוב ביעור צריך השוכר לבערו אבל משום חיוב דידי' אי"צ ביעור אלא סגי הוצאה מרשותו, ואפי' ביטל המשכיר, אבל בשי' התו' דעיקר התקנה היתה לאחר הפקר ומדינא דמתני' חייב נמי בהפקר, כדי שלא יעבור ב', וא"כ ל"ש לומר דבדיקה משום ב"י, וְהוּי תְקֵנָה מיוחדת משום דילמא אתי למיכל, בזה צ"ע כיון דכל נקברין אם הפקירן קודם איסורן אי"צ לקוברן, א"כ ה"נ הכא לא חייבו אותו ביעור כיון דל"ה דידי', ומה"ט גם תשבייתו וב"י ליכא, וא"כ ניבעי רק הוצאה מרשותו כמו חמץ של עכו"ם, אלא דשם סגי מחיצה וכאן בעי' הוצאה מרשותו, או דילמא תקנו ביעור, והנה ע"ז כ' כבר מרן זללה"ה והוא

שכ' הר"ן משום דילמא אתי למיכל, מ"מ איכא למימר, דהא לכל דיני התורה חשיב כדידי' אחר בטול נמי, ורק לגבי ב"י ילפי' דסגי ל' בביטול וכיון שחשוב כדידי' אחר בטול א"כ ודאי דאח"ז איסורו צריך ביעור ולא סגי הוצאה מרשותו דל"ג משאר אסו"ה דהווי דידי' וצריך קבורה ולא סגי הוצאה מרשותו אע"ג דגם שם הדין קבורה משום תקלה דילמא אתי לאיתהנויי אלא דרי משום הא לא אירי', דכיון דאם יוציאנו לרה"ר אז לא יהי' אסור לאחה"פ א"כ מצד דין נקברין ליכא כאן דין קבורה, וכמו שכ' באחיעזר ח"ג סי' א' לפרש דברי התו' בריש מסכתין דכ' דנוקשה מותר לאחה"פ, וכ' לפרש דבריהם דלכך הוצרכו לזה דאם הי' אסור לאחה"פ א"כ הו"א דהא דתנן שיעור ישרף מדין נקברין ככל אסו"ה, אבל השתא דלא אסור לאחה"פ א"כ ליכא דין נקברין, וא"כ הוי סגי הוצאה מרשותו, מ"מ לר"י דאסור לעולם גם לאחה"פ א"כ ודאי דלא סגי הוצאה מרשותו לאח"ז איסורו דהא ל"ג מכל אסו"ה דהווי נקברין, [רק דעדיין יש לדון דאי משום שאר אסו"ה הוי סגי שיוציא מרשותו ויקבור דלדין שאר אסו"ה סגי קבורה, והכא אמרי' דתקנו ביעור ולא סגי אח"ז איסורו קבורה, ועיין ע"ז ס"ב ב' לגבי קבורת חיטין], א"כ ה"ה לדידן נראה דתקנו ביעור ולא סגי הוצאה מרשותו וגם סתימת הדברי שכ' הר"ן דטעם הבדיקה משום שמא לא בטלו בלב שלם או דילמא אתי למיכל משמע דחד דינא לב' הטעמים וכמו משום חשש דשמאלא בטל בלב בשלם צריך

ח. מחיצה או מסידה ליד גוי במקום ביעור ויעויין בחזו"א או"ח סי' קכ"ד ד' להוכיח, דלא מהני ביטול ועשיית מחיצה או ביטול ולהפקיד ביד עכו"ם בשביל חשש דדילמא אתי למיכל, דאל"כ אמאי שיאור ישרף יפקידנו ביד עכו"ם, ולכאורה מאי ראי' הא קודם זמן איסורו מהני הוצאה לרה"ר דתו ליכא חשש דדילמא אתי למיכר ולאח"ז איסורו ל"מ הוצאה, אלא שריפה בעי', וא"כ דילמא קודם זמן איסורו מהני בטול והפקדה ביד עכו"ם דהוי כהוצאה לרה"ר, ואח"ז איסורו בעי' שריפה, ושיאור ישרף איירי אח"ז איסורו, דהא כ' החזו"א דאח"ז איסורו בעי' ביעור אפי' אחר ביטול דהחשש הוא רק דילמא אתי למיכל, ואולי י"ל דאם הוי מהני הפקדה בזמן היתר ביד עכו"ם הו"ל לתנא לאשמועי' דינא דזמן היתרא דמהני הפקדה ולא דינא דלאח"ז איסורו, והא דלא מוכחי' ממתני' דשורפין בתחילת שש דאמאי שורף יפקיר ויפקיד ביד עכו"ם דאין זו קושי' דילמד התנא עצה דהפקר, אבל בשיאור דבלא הפקר הוי מהני הפקדה קשה דהו"ל לתנא לאשמועי' זאת אלא ראי' דלא מהני עצה זו.

ט. חובת ביעור בחמץ נוקשה

והנה לפי מה שכ' דין ביעור דשיאור הוא רק משום תקלה דילמא אתי למיכל ויעויין בשו"ע הרב סי' תמ"ו סקו"א דכ' דאין לברך על ביעור של חמץ נוקשה, כיון

בחזו"א או"ח סי' קט"ז ס"ו וז"ל ואם החמץ ברשותו לאח"ז איסורו אף שביטל קודם זמן איסורו צריך לבער מן העולם דרמו חכמים דין חמץ גמור לאחר הביטול כמו חמץ שלא נתבטל, עכ"ל. ושם זה נכתב בדברי התו' וגם סתימת הדברים שם משמע שזה דין מוסכם אליבא דכו"ע הנה להדי' דגם אחר הפקר צריך ביעור והנה הי' אפשר להביא ראי' דהנה כ' התו' להוכיח דרבנן תקנו ביעור דילמא אתי למיכל אפי' היכא דליכא ב"י, מהא דתנן שיאור ישרף ושם ליכא ב"י, יעויי"ש בדברי התו', ולא ניחא להו למימר דרבנן תקנו בחמץ נוקשה תשביתו כעין דאורייתא, ובאמת אם יפקיר קודם איסורו מהני, [ושו"ר דכבר כ' שם בחזו"א הערה זון], דדין נקברין ככל אסו"ה ליכא כיון דלא אסור לעולם, והתנא קמ"ל דאם לא ביטל דשורף, וזה ל"נ להו למימר, דא"כ לישמע' דאיכא עצה לבטל, אלא ע"כ זה דין מיוחד בחמץ דתקנו ביעור דילמא אתי למיכל ותקנו לאח"ז איסורו, דשיאור ישרף, ולא סגי בהוצאה מרשותו אלא תיקנו ביעור, ומשמע לתו' דזהו גם דין ביעור דמתני' וכיון שכן גם במתני' תקנו אח"ז איסורו ביעור ולא הוצאה מרשותו וכיון שעיקר דין מתני' אחר ביטול, א"כ ש"מ דגם בהפקר תיקנו אח"ז איסורו ביעור ולא סגי הוצאה מרשותו, ודוחק לומר דבהפקר תיקנו הוצאה מרשותו גם אח"ז איסורו ולא תקנו שם ביעור, דהא אם לא בטל חייב בביעור מהתורה וכל תקנת ביעור דישרף הוי רק בנוקשה.

דילמא אתי למיכל, אלא כיון דאסור להשהותו אפי' מדרבנן לכך מצי לברך, אלא שם גם מדרבנן ל"ה ב"י, דהא ליכא למגזור אטו חמץ דאיכא עלי' ב"י, ומ"מ הי' מברך על ביעור זה, אבל מ"מ בחמץ נוקשה י"ל דתיקנו ב"י ותשביתו מדרבנן, והא דהוכיחו התוס' משיאור ישרף דאיכא דילמא אתי למיכל אפי' היכא דליכא ב"י ולא דחו דישירף אח"ז איסורו ומשום תשביתו, אבל אם הפקיר מקודם אי"צ באמת לבער, משום דמשמע להו דישירף בכל גווני ואפי' ביטל מקודם, דאל"כ לישמע' התנא היא עצה, אלא משמע דישירף בכל גווני ואפי' ביטל, א"כ ש"מ דאפי' היכא דליכא כלל ב"י מדאורייתא, החמירו רבנן ביעור דילמא אתי למיכל, ולפי"ז הא דלא מהני להפקיד חמץ נוקשה ביד גוי, משום דעובר עליו ב"י ותשביתו מדרבנן, ככל חמץ שא"י להפקיד ביד גוי, אך בחזו"א נקטי דכל דין ביעור נוקשה הוא מדרבנן דילמא אתי למיכל, ואפי' בלא ביטל הוא רק משום דילמא אתי למיכל, והא דלא מהני להפקיד ביד גוי משום דגם כשמפקיד ביד גוי איכא דילמא אתי למיכל, ומזה למד החזו"א דאם הפקיר החמץ והפקידו ביד גוי, והגוי לא יודע שזה הפקיר ולא יקחנו לעצמו, והישראל דעתו ליקחנו לאחה"פ, דזה אסור, דכיון דדעתו עליו איכא דילמא אתי למיכל ואפי' דהוי ברשות אחרת. אבל היכא דהגוי יודע שזה הפקיר אי"צ ביעור אפי' לא זכה הגוי בחמץ, דכיון דהגוי יכול ליטלו איכא היסח דעת

דאין כאן ב"י ותשביתו אפי' מדרבנן אלא ביעור דילמא אתי למיכל, אך באמת אפשר לומר דמדרבנן איכא ב"י ומצות תשביתו על חמץ נוקשה, ולכן למאן דבעי שריפה בחמץ ה"ה דשיאור ישרף, ום לא הי' מצות תשביתו הי' דינו כחמץ בשעה ו' דגם לר"י אי"צ שריפה, אך זה לא ראי' דהא אחר הפקר ומצא חמץ בשעה ז' שורפו, ואע"ג דעכשיו זה רק מדרבנן דילמא אתי למיכל וליכא מצות תשביתו דהא הפקיר חמצו, ומ"מ תיקנו כעין ביעור דאורייתא, א"כ ה"נ בנוקשה כיון דעכשיו יש חמץ דאורייתא שטעון שריפה תיקנו בכל ביעור של כל חמץ שריפה, משא"כ בשעה ו' דכל תקנתו רק דרבנן, [וחמץ שעבר עליו הפסח טעון שריפה דהוי קנס שיהא דינו כחמץ בפסח שהי' צריך לשרפו], אבל מ"מ י"ל דתיקנו ב"י ותשביתו מדרבנן בחמץ נוקשה, [ויעויין לשון תשובות הריב"ש ג'], ומש"כ שם בשו"ע הרב ראי' לזה מדברי המג"א סוף סי' תמ"ז אין ראי' דשם המג"א כ' לגבי חמץ שעבר עליו הפסח דלא גזרו אלא בחמץ שיש עליו ב"י דאורייתא אפי' שעכשיו אינו עובר אלא מדרבנן, אבל חמץ שאין עליו אף פעם ב"י דאורייתא ל"ג עליו לאחה"פ, אבל לגבי ברכה כיון דמדרבנן אסור להשהותו ואיכא מצוה לבערו מברך עליו, וכן משמע מפשטות דברי הכס"מ בפ"ג מחו"מ הל' ו' דאם הי' אסור שהי' אפי' מדרבנן בחמץ שעבר עליו הפסח אז היו מברכין על ביעורו, ואע"ג דליכא ב"י ותשביתו וכל ביעורו משום

עדיין שם בעלים ראשונים מעליו, אבל פירורין דאסח דעתו לגמרי מהם לא חייבו חכמים ביעור, ורק חייבו הוצאה מרשותו כחמצו של עכו"ם, ואפי' נימא דחמץ של ישראל אחר צריך ביעור ג"כ י"ל כיון דזה ממון שחשוב להיות בעלים עליו ודעת בנ"א עליו לכן כיון שהוא מחזיקו חייבוהו בביעור, אבל ממון כזה שאין דעת בנ"א עליו לא חשבוהו חכמים כדידי' ולא הצריכוהו ביעור וסגי הוצאה מרשותו, ועוד יש להוסיף דבאמת מתקיים בזה תשביתו בפירורין ולא רק דהווי הפקר גמור, דהא כ' הר"ן דענין הביטול הוא הפקר ונלמד מההיא דסופי תאנים, וכונתו נראה דענין הביטול הוא שאינו חשוב בעיניו להיות בעלים עליו מצד שעצם הדבר לא חשוב בעיניו דכאפר הוא לו, אבל סתם הפקר עצם הדבר חשוב בעיניו להיות בעלים עליו אלא שיש לו די ורוצה ליתן לכל העולם, אבל לא מצד שהדבר מצד עצמותו פחות בעיניו שלא כדאי להיות בעליו עליו, ולכך בסתם הפקר לא קיים תשביתו, אבל פירורין דהווי הפקר מצד שאינם חשובין בעיניו להיות בעלים עליהם, זהו תשביתו, ולכך בהם ל"ג מידי, ורק דלא גרע מחמצו של עכו"ם, ואפי' לטעם דדילמא אתי למיכל ותיקנו דחשיב כדידי' זה רק בממון שדעת בנ"א עליו ולכך שייך לתקן דחשיב כדידי', ולכך אין לחייבו בביעור, וזהו שכ' רבינו דיש כאן רק חיוב מחיצה דדילמא אתי למיכל כחמצו של עכו"ם ולא ס"ל דעשו כאן ל"פ, ויעויין בחיי"א כלל קי"ט דין ו', ולפי"ז אם באמצע

גמור מהחמץ ולא אתי למיכל, ויעויין השגות הראב"ד דף ל"א ובטור ובשו"ע סוף סי' תל"ו, ואע"ג דיש לומר דחיוב בדיקה דרבנן ל"ה אלא על ביתו ויעויין ט"ז סי' תל"ו ס"ק ז', מ"מ כאן בחזו"א ל"מ כן אלא כל הטעם משום דאין זה ביתו ליכא דילמא אתי למיכל, אבל בגוונא דאיכא דילמא אתי למיכל דלא אסח דעתי' מיני' צריך לבער אפי' ברשות אחרת, ועיין פר"ח סי' תס"ז ס"י על גרעין חטה אחת שלתתוה במים וכתבו עלי' פסוק ארץ חטה ושעורה כולו ובעל החטה מרוב חשיבותה כשמגיע פסח מניחה בקרן זוית מן השוק משומרת שלא ימצאנה שום אדם ואחר הפסח הולך לאותו זוית שהניחה שם וחוזר וזוכה בה, ומשמע שם בפר"ח דקעביד איסורא בפסח גופא כיון שדעתו עלי', ואע"ג דזה ברה"ר וגם הפקירו ואינו עובר מדאורייתא ב"י וגם מדרבנן אינו עובר, וגם אינו ביתו, מ"מ כיון דלא אסח דעתו לגמרי אין זה ביעור ואסור מדרבנן וצריך לבערו, ע"כ.

י. חובת ביעור בפירורין

ועכשיו נבא לבאר הספק בפירורין, דהנה לשי' הר"ן דהחשש שמא לא ביטל בלב שלם י"ל דבפירורין ל"ש האי חשש דהרי דעת כל אדם להפקירן, ואפי' נימא דבהפקר ג"כ חייבו חכמים ביעור משום לא פלוג, מ"מ י"ל דרק בהפקר אמרי' הכי משום דעדיין דעתו עליו וכמו שכ' לעיל, ולא פקע

יא. ברכה על ביעור חמץ דגוי

הנה יל"ע אי חמצו של עכו"ם שבודקו לחודי' אי מברך עליו, הנה בחמץ שעבר עליו הפסח כ' הר"מ שאין מברך על בדיקתו, ובמ"מ כ' הטעם כיון דאין עושה כאן ביעור חמץ, דביעור חמץ הוי שמפנה ומבער מביתו כל חמץ ועושהו בדוק מחמץ אבל כאן שיש חמץ בביתו ואין בודק ומוציא מביתו אלא חמץ שעבר עליו הפסח אין זה ביעור חמץ ולא יכול לברך ע"ז ביעור חמץ, וזה לשונו, וא"כ היאך יברך על ביעור חמץ, משמע דאין כאן ביעור דיכול לומר על ביעור חמץ, ונוסח ברכה אחרת לא אשכחן, ולפי"ז אפשר לומר דה"נ חמצו של עכו"ם כיון שאין מפנהו מהבית אלא עושה מחיצה דהוי רק היכרא דילמא אתי למיכל, א"כ לא יכול לברך על ביעור חמץ כיון שאין מוציאו מביתו, ובכס"מ כ' טעם כיון שאינו עובר לאחר הפסח בשהיתו לא מברך משא"כ בתוך הרגל שכל שעה שמשהה עובר עליו לכך מברך על ביעור חמץ. וקצ"ע דסו"ס הא הביעור מצוה ומה אכפת שאינו עובר ע"ז בכל רגע ורגע, וגם בביעור חמץ דלהתוספות אינו עובר בכל רגע ורגע ויכול להשהות החמץ ע"מ לבערו, ומ"מ מברך ולא משמע דמברך רק משום דמדרבנן עובר בכל רגע ורגע, וי"ל. והנה כל הנקברין אע"ג דהווי מצוה מדרבנן מ"מ לא אשכחן דמברך עליהו, אלא דצ"ע דגם לא אשכחן דמברך על מצות שריפת ערלה וכלאי הכרם ושריפת קדשים פסולים, ובשו"ע הרב בסי' תל"ה

הפסח נפלה המחיצה ונפלו מרשות העכו"ם לרשותו פירורין כיון דפירורין מיבטל בטיילי והווי הפקר א"כ י"ל דמלכתחילה לא נמכרו לעכו"ם ול"ה חמץ של עכו"ם, אלא חמץ של הפקר ברשות גוי, ועכשיו שנפלו לרשותו הפירורין, א"כ אם נימא כמו שדייקנו מדברי מרן א"כ סגי שעכשיו יכניס לרשות עכו"ם, ואי"צ שריפה, אך אם נימא דהכונה דעכ"פ זה החיוב בודאי יש, אבל באמת גם עדיף מיני' א"כ צריך שריפה, אלא דיש לדון איך הדין אם א' זרק חמץ הפקר בפסח לרשות ישראל אם חייב ההוא בשריפתו כיון דבע"כ הוי ברשותו ואינו רוצה להחזיקו, לא נתחייב בביעורו כה"ג, לבד דיש לדון דמה שכ' החזו"א דאפי' ביטל תיקנו דהוי כלא ביטל זה רק חמץ דידי' שהפקיר אבל הפקר של אחר או דידי' אחר שזרקו לרה"ר ואחר הכניסו לרשותו אז אין דין ביעור, אבל אכתי יש להסתפק בשכח לבדוק באיזה כלי או בגד אחר פירורין שבו, והגיע כבר זמן האיסור, אי חייב ביעור דוקא או כיון דהוי כחמצו של עכו"ם, א"כ גם אח"ז איסורו עושה לו מחיצה א"כ ה"נ יכל עכשיו לשומו ברשות עכו"ם ואי"צ ביעור או דילמא צריך ביעור, והנה לגבי חמץ שעבר עליו הפסח כ' אח"כ בחזו"א דאסרו גם פירורין ואע"ג דל"ש שמא לא בטל בלב שלם מ"מ לא חילקו חכמים בדבר, ומ"מ כאן לא כ' רבינו דאפי' דהוי הפקר לא חילקו חכמים בדבר, אלא כ' דיש כאן חיוב מחיצה מצד חמצו של עכו"ם, ואולי כונתו דלא גרע עכ"פ מזה וצ"ע.

מברך על בדיקה זו, דאין זה אלא כחמצו של עכו"ם דהוי בדיקה למניעת תקלה, אך אפשר דחיישי' שיש בכיסים חמץ דהוי חשיב טפי מפירורין ולא בטל מאליו, וכל הנידון הוא רק בפירורין דכו"ע מבטלי להו ול"ש למיגזר בהו אטו לא ביטל, אבל חצי זית דלא מבטל בעי ביעור, ועיין גמ' מ"ה א' מימרא דר"י א"ש אמתני' דבצק שבסידקי עריבה דפחות מכזית במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער, משמע דבעי' ביעור, אך שם אפשר לומר דלא בטיל כיון דהוא בעריבה, ועיין פר"ח סי' תמ"ב ס"ק ז' בסופו, שכתב דשם בעריבה לא מתבטל כפירורין, ועיין פר"ח סי' תס"ו ס"ק א' וסי' תס"ז ס"ק ט' ובשו"ע הרב סי' תמ"ו ס"ק א', וסי' תמ"ב ס"ק י"ז וס"ק י"ח, שו"ר בכס"מ פ"ז מחו"מ הל' ו', ומשמע שם מדבריו דלמ"ד חמץ שעבר עליו הפסח אסור מדאורייתא הי' מברך על ביעורו אע"ג דאין כאן מצות תשבתו וב"י אפי' מדרבנן אלא רק ביעור דילמא אתי למיכל, וע"כ משום דכה"ג דאסיר מדאורייתא אז הי' חייב לבער בכל רגע ורגע ולכך מברך על ביעורו, אפי' דאינו אלא מדרבנן, וכמו דאיתא שם בכס"מ להדי'.

יג. חמצו המונח ברשות אחרת האם טעון ביעור

ועכשיו ראוי לבאר מה הדין בחמצו המונח ברשות אחרת אי סגי לי' בביטול ותו ל"ב מידי, דכיון דל"ה רשותו א"כ ליכא

כ' הטעם דלכך אין מברך על ביעור חמץ שעבר עליו הפסח, משום דהביעור מצ"ע ל"ה מצוה דאין כאן מצות תשבתו וגם מד"ס אין כאן מצות תשבתו וב"י, אלא ביעור בשביל מניעת תקלה דילמא אתי למיכל ועל ביעור כזה אין ברכה, ולפי"ז גם חמצו של עכו"ם דכל בדיקתו משום תקלה שלא יכשל ואין כאן מצות תשבתו אין מברכין על בדיקתו, ולעיל כ' דמהר"ן בסוגי' דהשכיר בחזקת בדוק, משמע דגם היכא דאין חיוב ביעור עליו אלא רק בדיקה כחמצו של עכו"ם משום דילמא אתי למיכל ג"כ מברכין ע"ז, דאל"כ לא מסתברא דהוי אמרי' ע"ז נחא לי' לאיניש ליעבד מצוה בממוני', אלא דשם דהוי לפני הפסח א"כ עובר בכל רגע ורגע, אבל מ"מ מצות ביעור ל"ה, דזה הוי על המשכיר, [אלא דאם אשכחן דמשום תקלה עובר בכל רגע ורגע, ה"נ לאחר הפסח נימא דעובר בכל רגע ורגע אלא דבכס"מ כ' דכיון דל"ה אלא קנסא לכך לא עובר בכל רגע ורגע]. ועוד דשם מבערו מהבית לגמרי ולא סגי במחיצה, כמו שכ' לעיל.

יב. ברכה על ביעור חמץ שבכלים

והנה בחק יעקב כ' להקשות דהא מפרש ויוצא בשיירה ג"כ יכול לקיים מצות ביעור ובדיקה כשבדק הכיסים ובתי ידים של בגדים, וכ' דעיקר המצוה לבער מביתו, ואי נימא דאין שם בכיסים אלא פירורין, א"כ גם בביתו אין זה עיקר המצוה דאין

הדברים אפי' דביטל, ולכך כיון דהמשכיר חייב והשוכר חייב איבעי' לן את מי לחייב [אלא דהר"ן לשיטתו דחיישי' שמא לא ביטל בלב שלם א"כ זה החשש שייך גם ברשות אחרת, ומ"מ צריך לחלק מבור דשם סגי ביטול], ובאמת דכיון דמדמי' למזוזה, הוי משמע דכמו במזוזה פטור המשכיר דגם לס"ד דגמ' לא הוי ס"ד דמזוזה חובת הבית והמשכיר חייב אפי' הבית אינו ברשותו אלא ברשות השוכר אלא ידעי' דבעי' שיהי' הבית גם ברשותו לחיוב מזוזה, אלא לא ידעי' דבעי' חובת הדר שידור שם בפועל, וס"ד דסגי במה שיכל ליכנס לדור, ויעויין בתוספות הרשב"א שמוכח שם להדי' כן.

וא"כ משמע דה"נ חמץ כמו מזוזה פטור המשכיר, ורק משום דנתחייב כבר, בעי' לחייבו וכמו שכ' התוס', וכן את תי' הגמ' דשאני מזוזה דחובת הדר מפרשי תוס' דזה רק סברא בדין נתחייב כבר, דהיכא דרוצה להפטר משום השכירות ע"ז אמרי' דנתחייב כבר, ואין השכירות מוציאה מרשותו לגבי החיוב שנתחייב כבר, אבל מזוזה בלא השכירות נפטר, משמע דבדיקת חמץ דומי' דמזוזה, דעכשיו אין שום חיוב על המשכיר כיון דל"ה ברשותו, ולכאורה איכא לאקשוויי דבחמץ מיקרי דעשה חיובו וקיים מצותו דהפקיר חמצו והוציאו מרשותו וא"כ מה יש לחייבו עכשיו כיון דעשה מצותו, וע"כ דמצות ביעור חמץ הוא שיוציאו מרשות ישראל למקום שאין בו חשש דילמא אתי למיכל לשום בר ישראל,

דילמא אתי למיכל, והוי ככור בבור דסגי ל' בביטול כיון דלא מצוי תשמישו שם, והכא עדיף מהתם דבכלל לא משתמש בדירה זו, ועוד יש להוסיף דכל התקנה היתה רק על רשותו, או דילמא התם סגי ל' בביטול משום דלא אטרחוהו כדמשמע בגמ', דבעי' גם לטעם דהוי טירחא, אבל הכא דל"ה טירחא בעי ביעור, ועוד דשם בבור כיון דאין התשמיש מצוי מחמת דהוי טירחא, שויוהו כנפלה עליו מפולת דהוי כמבוער, אבל לבית חברו ל"ה כמפולת דבקל יכול ליכנס שם, והנה התוס' ד' א' ד"ה על המשכיר לבדוק דחמירא דידי' הוא כ' אין לפרש הטעם כיון דשלו הוא ואין אדם יכול לבטל אלא הוא חייב לבדוק, וביאור דבריהם לשיטתם דהבודק צריך שיבטל מתקנת המשנה הוי, וכמו שכ' הרא"ש דלכן מברכין בשעת בדיקה על ביעור חמץ משום דבסוף הבדיקה עושה ביטול דזהו ביעור לחמץ שאינו ידוע, ולכן ס"ד לחייב את המשכיר כיון שהוא יכול לעשות גם ביעור לחמץ שאינו ידוע, דהיינו שיבטל אותו, לכן שיעשה גם ביעור לחמץ ידוע, ולכאורה אמאי לא כתבו בפשיטות כיון דהחמץ שלו ואפילו הפקירו ג"כ עובר עליו ולכן ס"ד לחייב את המשכיר, ומנ"ל דמשום הדין זה, הו"א דהשוכר עדיף מהמשכיר, ורק משום האי סברא דהוא יכול לבטל המשכיר עדיף, ומשמע דמצ"ע אין סברא לחייב המשכיר, אבל בחי' הר"ן הנדמ"ח כ' להדי' דהמשכיר חייב בביעור גם אם החמץ ברשות אחרת ופשטות

עכשיו חמץ שפטור ע"ז המשכיר ולא משמע בראשונים דזה תי' הגמ', ואולי דירת השוכר שאני דלזה השכירו המשכיר ולכך שייך לחייבו ע"ז, משא"כ להכניס חמץ, ועוד דעכשיו כבר צריך שיהי' הבית בדוק מחמץ ואסור להכניס חמץ ולפזרו בבית, אך עדיין ק' די"ל דבזה חלוק חמץ ממזוזה דאע"ג דאמרי' דכיון דנתחייב לא נפיק הבית מרשותו לגבי חיוב ע"י השכירות, מ"מ לאשוויי דר בבית אי אפשר ורק לאוקמי ברשותו אפשר, וא"כ משום כך במזוזה פטור המשכיר, וע"כ דגם לגבי חמץ בעי' שיהי' יכול לדור ולהשתמש בפועל, ואם איתא דזהו הסברא דא"א לאשוויי למשכיר כדר שם, א"כ ל"ש חמץ ממזוזה, אל כל החילוק אם על ידי השכירות נפטר או בלא השכירות היה יכול ליפטר וכמו שכ' לעיל, ואי נימא דבדיקת פירורין הוי כבדיקת חמצו של עכו"ם דל"ה אלא סילוק תקלה, א"כ נמצא דבדיקת פירורין הי' מיד חייב השוכר גם לס"ד דגמ', למה שהסתפקנו לעיל דהא עשה חיובו שהוציאו מרשותו וסילק ממנו התקלה אם לא דנימא דמי שחייב את עיקר מצות הבדיקה דזהו ביעור חמץ אותו חייבו גם בדיקת פירורין דל"ה אלא סילוק תקלה.

יד. מחלוקת תוספות וזהר"ן אם המשכיר חייב בביעור

עכ"פ מתוס' נמצינו למדים שהמשכיר אין עליו חיוב ביעור על חמצו כיון דהוי ברשות אחרת וסגי לי' בביטול אך בדברי

וכל שלא עשה כן לא קיים ביעור חמץ, ולא סגי מה שמסלק ממנו לבד חשש דדילמא אתי למיכל, אלא כל שהוא ברשות אחרת לא חייבוהו ואטרחהו לבער משם, אבל לא קיים מצות ביעור ולכך משום דנתחייב כבר ס"ד לחייבו, ונה"ה אם יפנה חמצו מכל ביתו וישימו בשמי קורה, לאיבעי' דגמ', או בבור, ונימא דגם אם הניח לכתחילה בהני מקומות, אי"צ לפנותו, אם באמת דעתו להניחו שם ולא ליטלו מיד לאחה"פ, מ"מ לא יוכל לברך על ביעור חמץ, דביעור חמץ הוי רק אם מוציאו למקום שאין בו כלל חשש דילמא אתי למיכל, אבל כאן דאיכא חשש וכל ההיתר משום דלא אטרחהו, א"כ ביעור חמץ ל"ה, אבל אם יפיל מפולת על חמצו באופן דל"ה בל יטמין אז יכול לברך על ביעור חמץ כיון דאמרי' במתני' דהוי כמבוער], ולפי זה היה מקום להסתפק איך הדין אם השכיר בי"ד ויש שם חמצו של עכו"ם, אי שם דל"ה תקנת ביעור אלא סילוק תקלה א"כ סגי דמסלק מיני', וא"כ קיים המשכיר דינו, ואין לחייבו השתא או דילמא גם כאן חיובו שלא יהי' תקלה לאף א' וא"כ לא קיים דינו [ולמה שכ' תוס' לפרש שאני מזוזה, א"כ נראה דחמצו של עכו"ם דומה למזוזה דאם לא ידור יפטר דאולי זה הוי מחיצה], עוד היה מקום לעיין דהא ודאי אם יכניס השוכר חמץ אין חייב המשכיר לבדוק דרק על חמץ שהי' ברשותו בי"ד חייבף א"כ נימא דזה תי' הגמ' חובת הדר, דהכא הדירה שמכניס השוכר אחר השכירות אין המשכיר חייב עלי', דהוי כמו אם יכניס

ואע"ג דפטורו משום דיש כאן שוכר ובל"ז הי' שייך לחייבו, מ"מ השתא פטור הוא ובעי' לחייבו משום דנתחייב כבר, ס"ל להר"ן דתי' הגמ' הוי סברא לחלק בדין דנתחייב כבר, בין היכא דיכול ליפטר בלא השכירות להיכא דלא יכול ליפטר אלא ע"י השכירות. ע"כ.

שו"ר דמה שהקשינו והלא קיים המשכיר מצותו, די"ל דקיום מצוה ל"ה אלא אם יצא החמץ מרשותו ע"י מעשה הוצאה בחמץ עצמו, אבל אם יצא מרשותו ע"י שהשכיר הרשות, אין זה מעשה מצוה, וכן י"ל זה הסברא בדאורייתא לשי' הרמב"ן והר"ן דא"ע על חמצו ברשות אחרת, אי נימא דקיים מצות תשביתו כשהוציא חמצו מרשותו, די"ל דאם מכר הרשות לא קיים המצוה, ויעויין בחי' הרמב"ן בפסחים דכ' נמצאת אומר שלשה מיני ביעור הן, וצ"ע דשם איירי קודם זמנו וא"כ אמאי לא כ' נמי הפקיד חמצו ברשות אחרת, וי"ל.

הר"ן צ"ע דכ' להדי' דהמשכיר חייב בביעור על חמצו אפי' דהוי ברשות אחרת, ובכ"ז את תי' הגמ' שאני מזוזה דחובת הדר מפרש כתוס' דאין יכול ליפטר בלא השכירות, וכאן אינו נפטר אלא ע"י השכירות, ולא כ' בפשוטו דשם במזוזה אין עכשיו חיוב למשכיר, וכאן יש עכשיו חיוב למשכיר, ויעויין"ש בחידושים ולא משמע שם דאחר שכ' לסברא זו דנתחייב המשכיר נתחרט מהדין שכ' דחייב בביעור על חמצו אפילו הוא ברשות השוכר, וע"כ לומר דכיון דאם השכיר בי"ג פטור המשכיר ואפי' דהוי חמירא דידי' כמבואר בגמ' דחייבו לשוכר ולא נסתפקו אלא בי"ד, ויש להוסיף דאפי' אם לא ירצה השוכר לבדוק פטור המשכיר, דעכשיו חייבו לשוכר ופטרו למשכיר, ורק איפכא היכא דהמשכיר חייב ולא רוצה לבדוק חייבו לשוכר דהא איכא לי' תקלה, וא"כ בלא סברא דנתחייב הא הי' פטור המשכיר מכיון שיש כאן שוכר דזה ברשותו, וא"כ מיקרי דהמשכיר פטור כמו במזוזה